

MULTIFUNKČNÉ POSTAVENIE POĽNOHOSPODÁRSTVA A ROZVOJ VIDIEKA

MULTIFUNCTIONAL STATE OF AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT

Vladimír GOZORA

Paper is analysing multifunctional status of agriculture in national economy. Pays special attention to prediction of functions of agricultural and food production related to rural and regional development and total employment of rural population.

In the closing part it is focusing opinions of top managements of agricultural enterprises and municipality managements on multifunctional status of agriculture and sustainable rural development.

multifunctional status of agriculture, sustainable development, employment of rural population

Poľnohospodársko-potravinársky komplex intenzívne prispôsobuje podnikateľskú štruktúru európskym agrárnym štruktúram. Približovanie sa agropotravinárskeho sektoru integrovanému podnikateľskému prostrediu evidentne badať pri uplatňovaní kvalitatívnych štandardov vo výrobe potravín, v uplatňovaní unifikovaných informačných systémov a technológií, v aproximácii zákonov k agrárnej politike a v celom rade ďalších prístupových konaní a procesov.

Prebiehajúce zmeny v prístupovom období sú predovšetkým organizačnými a procesnými zmenami v podnikovo-hospodárskej základni a zmenami makroekonomických nástrojov agrárneho manažmentu, ktoré sú základnými prvkami podnikateľskej štruktúry poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu. Prijímajú sa opatrenia k trvale udržateľnému rozvoju vidieka a prehlbovaniu multifunkčného postavenia poľnohospodárstva v národnom hospodárstve.

Preto cieľom príspevku je analyzovať uvedené zmeny, identifikovať mimoprodukčné funkcie agrárneho sektoru a predikovať úlohy agropotravinárskej výroby vo vzťahu k rozvoju regiónov, vidieka a celkovej zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva. V neposlednom rade ilustrovať názory vrcholových manažmentov agropodnikateľských subjektov a manažmentov obcí na multifunkčné postavenie poľnohospodárstva a na trvalo udržateľný rozvoj vidieka.

MATERIÁL A METÓDA

Realizácia predznačeného cieľa si vyžiadala uskutočniť prieskum v súbore 1260 poľnohospodárskych podnikov, 118 potravinárskych a 106 podnikov služieb. Výsledky prieskumu sme verifikovali v súbore 195 podnikateľských subjektov.

Z obsahového hľadiska sme prieskum zamerali na analýzu produkčných a mimoprodukčných funkcií agrárneho sektoru, na stanovenie váh uvedených funkcií v diapazóne rokov 1985-2005, na predikovanie úloh agropotravinárskych podnikov k rozvoju

regiónov, vidieka a zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva. Podkladovými údajmi boli údaje z prieskumov a odpovedí respondentov z agropodnikateľských subjektov a obecných úradov.

V záverečnej časti sme zvýraznili význam mimoprodukčných funkcií agrárneho sektoru v národnom hospodárstve. Jednotkami analýzy boli podnikateľské subjekty, agrárne manažmenty, regióny a funkcie poľnohospodárstva v národnom hospodárstve.

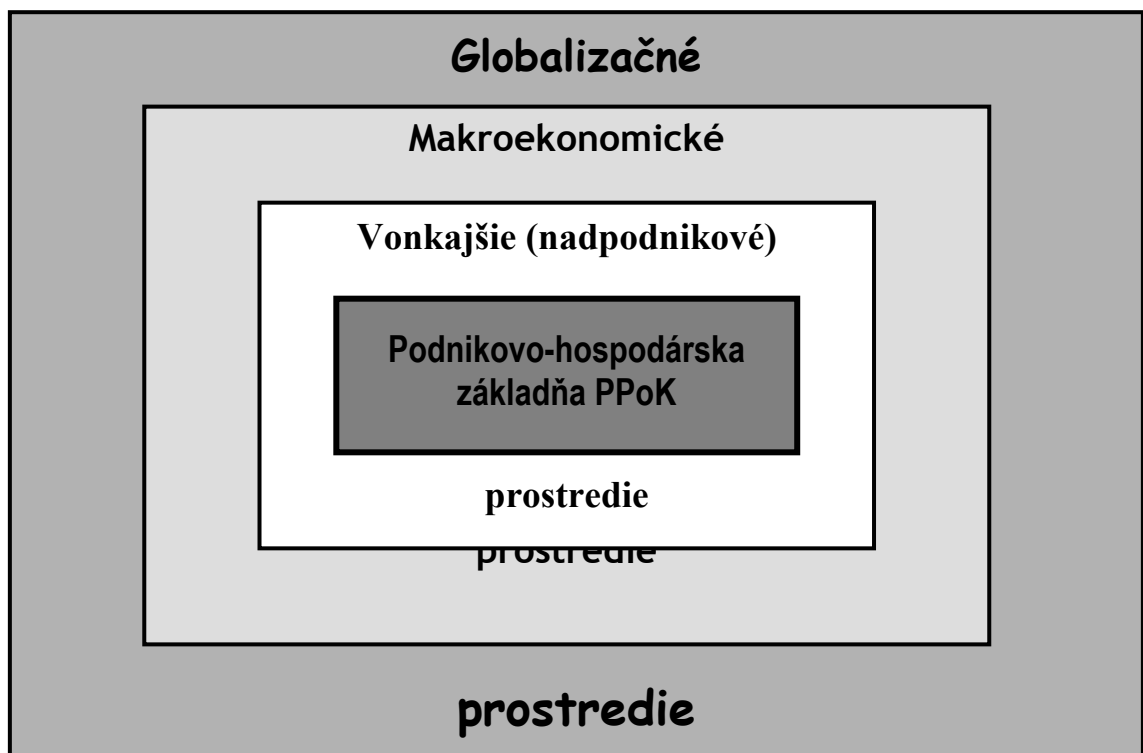
VÝSLEDKY PRÁCE A DISKUSIA

Vstup agropotravinárskych subjektov do európskych trhových štruktúr je podmienený množstvom systémovo-cielených opatrení, strategických prístupov, štruktúrnych a procesných zmien v podnikovo-hospodárskej základni. Predznačené zmeny a manažérske prístupy sú určujúcimi činiteľmi tvorby a prispôsobovania prechodných podnikateľských štruktúr budúcemu integrovanému trhu potravín, ktoré možno rozdeliť do štyroch oblastí a to do:

- a) **podnikovo-hospodárskej oblasti**, ktorá zahŕňa vlastnicke, štruktúrne a procesné zmeny, typologické a právne zmeny podnikov,
- b) **vonkajšieho (nadpodnikové) prostredia podnikov**, ktoré je založené na regulácii materiálových, finančných a informačných tokov, na tvorbe širších združení či integrovaných podnikateľských štruktúr, na medzipodnikovej kooperácii a na kreovaní trhového prostredia,
- c) **makroekonomickej oblasti**, ktorá zahŕňa inštitucionálne zmeny v podpornom, finančnom a poradenskom systéme,
- d) **do oblasti globalizácie**, založenej na aproximácii právnych noriem, uplatňovaní jednotných kvalitatívnych štandardov, kritérií výkonnosti a konkurencieschopnosti podnikateľských subjektov. Obr. 1.

Oblasti prispôsobovania podnikových štruktúr

Obrázok 1

1. Prispôsobovanie podnikateľskej štruktúry integrovanému trhu potravín

Vstup poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu do európskych trhových štruktúr vyžaduje prispôsobovanie podnikateľskej štruktúry a podnikového manažmentu agrárnym štruktúram Európskej únie. Uvedenú skutočnosť dokumentuje i prebiehajúca reštrukturalizácia podnikovej základne agropotravinárskej výroby na Slovensku. Druhou nemenej významnou zmenou je kvantitatívna a kvalitatívna zmena agrárneho manažmentu, ktorú badať na všetkých stupňoch manažmentu, v uplatňovaní informačného systému a informačných technológií v agropotravinárskom komplexe. Predposlednou zmenou čo do významnosti je reflektovanie na kvalitatívne, právne a účtovné štandardy Európskej únie, plnenie asociačných a negociačných dohôd a príprava aparátu k postupnému začleňovaniu agropotravinárskych subjektov do integrovaných trhových štruktúr.

Najmenej pokročili zmeny v makroekonomickej oblasti, pri uplatňovaní cenovej, úverovej, daňovej a subvenčnej politiky. I keď asociované krajiny Európskej únie uplatňujú podporné finančné systémy, sú pod neustálym tlakom Svetového hospodárskeho spoločenstva a svetového agrárneho trhu. Najbližšou úlohou mocenských a politických štruktúr bude preto dokončiť transformáciu a reštrukturalizáciu agropotravinárskeho komplexu, zvýšiť odbornosť a zlepšiť komunikačné zručnosti agrárneho manažmentu, dokončiť inštitucionálnu a obsahovú prestavbu podporného systému agropotravinárskej výroby na Slovensku.

2. Multifunkčné postavenie poľnohospodárstva v národnom hospodárstve

Popri riešení uvedených problémov bude potrebné venovať väčšiu pozornosť mimoprodukčným funkciám poľnohospodárstva v národnom hospodárstve. Vyplýva to nielen z deklarovanej výzvy Európskej únie asociovaným či prístupujúcim krajinám k zabezpečeniu trvalo udržateľného rozvoja vidieka, ale aj z rastúcej zodpovednosti poľnohospodárov za výrobu zdravotne nezávadných potravín, za tvorbu a ochranu životného prostredia, ako aj za rozvoj krajiny a krajinnotvorných prvkov v integrovanej Európe.

Výsledky prieskumu naznačujú značné rozdiely pri uplatňovaní produkčných a mimoprodukčných funkcií v národnom hospodárstve. Výrazný posun nastal hlavne po roku 1990 a to zvyšovaním vážnosti mimoprodukčných funkcií poľnohospodárstva. Ukazuje sa, že agrárny sektor bude popri výrobe potravín výraznejšie rozvíjať ekologickú, sociálnu, ekonomickú, ochranársku a kultúrno-spoločenskú funkciu. V tejto súvislosti predpokladáme, že aj podporný systém Európskej únie bude voči asociovaným krajinám smerovať viac na podporu multifunkčného postavenia poľnohospodárstva v národnom hospodárstve.

Multifunkčné postavenie poľnohospodárstva vyplýva z biologického, sezónneho a plošného charakteru výroby, ktorý je určujúcim činiteľom enviromentálneho a ekologického vývoja krajiny. Vyplýva to zo základnej stratégie agrárneho sektoru vyrábať zdravotne nezávadné potraviny, tvoriť ekologicky vhodné prostredie a vytvárať podmienky trvale udržateľného rozvoja vidieka.

Agrárny manažment je aktívnym činiteľom multifunkčného postavenia poľnohospodárstva, ktorý pretvára a v budúcnosti bude pretvárať prírodu, rozvíjať krajinnotvorné prvky a zhodnocovať ekonomické zdroje príslušných regiónov. V tejto súvislosti očakávame, že agrárny manažment sa aktívnejšie prejaví pri naplňaní nasledovných funkcií:

Funkcia poľnohospodárstva v národnom hospodárstve

Tabuľka 1

Funkcia	Obsah – smerovanie
Produkčná	Je základnou funkciou smerujúcou k výrobe zdravotne nezávadných potravín, k dosiahnutiu a udržaniu prvku potravinovej bezpečnosti
Ekologická	Úlohou agrárneho manažmentu je účelovo-cielená tvorba a ochrana životného prostredia, ekologický a enviromentálny rozvoj vidieka
Sociálna	Vplyv agrárneho manažmentu sa musí prejavíť v otvorení sa agrárnych a spracovateľských podnikov vonkajšiemu prostrediu, na rozvoji miestnych infraštruktúr a vo zvyšovaní zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva
Ekonomická	Jej obsahom je aktívne pretváranie prírody a ekonomických zdrojov ľudským činiteľom v regiónoch, v marginálnych a submarginálnych podmienkach, zabezpečovanie vlastného a cudzieho kapitálu na rozvoj vidieka a regiónov
Rozvojová	Je založená na systémovo-cielenom rozvoji vidieka prostredníctvom cestovného ruchu, agroturistiky a rozširovaní vidieckeho turizmu v príslušných regiónoch a oblastiach, tvorbou spoločných podnikov so zahraničnou účasťou
Kultúrno-spoločenská	Jej obsahom je trvalé uchovávanie kultúrnych a spoločenských hodnôt a tradícií na vidieku, kultúrnosti práce a celkového života na vidieku
Ochranárska	Vyplýva zo spoločenskej nutnosti zvýšiť ochranu a bioenergetický potenciál pôdy, čistotu vody a ovzdušia. Ochranársky prístup chovov hospodárskych zvierat a v obnove strojnotechnologického parku
Zamestnanecká	Jej obsahom je zabezpečovanie kvalifikačného rastu vidieckeho obyvateľstva, alternatívne zamestnanie a získavanie alternatívnych príjmov

Alternovanie osobných príjmov vidieckeho obyvateľstva bude diverzifikačným opatrením smerujúcim k udržaniu obyvateľstva na vidieku. Špecifickou, avšak nezanedbateľnou úlohou podnikových manažmentov bude prispôbiť sa prebiehajúcim štruktúrnym a procesným zmenám, aktívne sa podieľať na tvorbe prechodných podnikateľských štruktúr, byť nositeľom nastupujúcich integračných a globalizačných procesov. Možno predpokladať, že tak ako doteraz to bude agrárny manažment, ktorý viac či menej úspešne ovplyvní asociovanie agropotravinárskych subjektov s Európskym trhovým prostredím.

3. Strategické prístupy podnikových manažmentov a samosprávnych orgánov

Súčasťou prístupových kritérií do Európskej únie je aj podpora multifunkčného poľnohospodárstva a trvalo udržateľného rozvoja vidieka. V tejto súvislosti je účelovo smerovaný aj podporný finančný program EU SAPARD, ktorý je rigorózne smerovaný na rozvoj vidieka, na trvale udržateľný rozvoj regiónov a na rozvoj cezhraničnej spolupráce. Z uvedeného dôvodu sa diferencujú názorové hladiny respodnentov z radov agrárneho manažmentu i samosprávnych orgánov. Na otázku „či sú za uplatňovanie multifunkčného poľnohospodárstva“, takmer 57 % agrárnych manažérov a vyše 62 % starostov obcí vyjadrilo

pozitívne, ako výsledok racionálneho a uvážlivého zhodnotenia očakávanej situácie v najbližšom období. Tab. 2. Avšak vyše 52 % opýtaných manažérov bola proti zrušeniu doterajšieho dotačného systému v pôdohospodárstve. Zásadnú podporu novému dotačnému systému však vyslovilo takmer 75 % dotazovaných respondentov samosprávnych orgánov.

Vysoký záujem starostov o zmenu dotačnej politiky pramení z potencionálneho zdroja zahraničných finančných prostriedkov na rozvoj obcí, umiestnených infraštruktúr a na rozvoj živnostenského podnikania.

Väčšina dotazovaných manažérov podnikov i starostov obcí sú za finančnú podporu rozvoja vidieka. Pokiaľ zástupcovia samosprávnych orgánov podporujú substitúciu pôvodného systému podpory poľnohospodárstva, tak agrárne manažmenty sa väčšinou vyjadria za uplatňovanie pôvodného i nového systému dotačnej podpory na Slovensku.

Tabuľka 2

Otázka	Manažéri podnikov						Starostovia obcí					
	Áno		Neviem		Nie		Áno		Neviem		Nie	
	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%	P	%
1.	111	56,9	36	18,5	48	24,6	118	62,4	42	22,2	29	15,3
2.	64	32,8	30	15,4	101	51,8	141	74,6	28	14,8	20	10,6
3.	135	69,2	32	16,4	28	14,4	167	88,4	8	4,2	14	7,4

Vysvetlivky: 1. – Ste za uplatňovanie multifunkčného poľnohospodárstva
 2. – Ste za zvýšenie doterajšieho dotačného systému v PPOK
 3. – Ste za finančnú podporu rozvoja vidieka?

P – počet respondentov, % - percento

Počet respondentov – manažérov – 195

Počet respondentov – starostov – 189

I keď sa odpovede respondentov v druhej otázke rôznia, tak v prípade 1 otázky týkajúcej sa uplatnenia multifunkčného poľnohospodárstva a v prípade 3 otázky týkajúcej sa finančnej podpory rozvoja vidieka sa odpovede takmer stotožňujú.

ZÁVER

Z uskutočneného prieskumu multifunkčného postavenia poľnohospodárstva v národnom hospodárstve vyplýva, že viacfunkčné zameranie agrárneho sektoru bude určujúcim činiteľom trvale udržateľného rozvoja vidieka. Bude sektorom, ktorý popri produkčnej funkcii bude plniť celý rad ďalších mimoprodukčných funkcií v národnom hospodárstve. Z uvedeného dôvodu sa poľnohospodárstvo stane nezastupiteľným podsystémom národného hospodárstva. Podporné finančné systémy a programy budú v najbližšej budúcnosti jednoznačne smerovať na podporu multifunkčného poľnohospodárstva a na rozvoj vidieka. Bude na agrárnom manažmente a samosprávnych orgánoch ako dokážu využiť podporné programy na rozvoj obcí, regiónov a vidieka vôbec. Preto prvoradou úlohou je pripraviť manažment obcí a podnikateľských subjektov na osvojenie si projektového manažmentu a prípravu vlastných participačných zdrojov financovania projektov rozvoja vidieckych sídiel a regiónov.

SÚHRN

Príspevok analyzuje multifunkčné postavenie poľnohospodárstva v národnom hospodárstve. Hlavnú pozornosť venuje predikovaní úloh agropotravinárskej výroby vo vzťahu k rozvoju regiónov, vidieka a celkovej zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva.

V záverečnej časti sústreďuje názory vrcholových manažmentov agropodnikateľských subjektov a manažmentov obcí na multifunkčné postavenie poľnohospodárstva a trvalo udržateľný rozvoj vidieka.

Kľúčové slová

multifunkčné postavenie poľnohospodárstva, trvalo udržateľný rozvoj, zamestnanosť vidieckeho obyvateľstva

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BIELIK Peter (1998): Komparácia výkonnosti slovenského poľnohospodárstva. In: Acta oeconomica et informatica, roč. 1, 1998, č. 1, s. 11-15.
2. GOZORA Vladimír (1998): Uplatňovanie agrárnej a výživovej politiky a ďalší rozvoj poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu na Slovensku. In: Zemědělská ekonomika, 43, č. 10, 437-443.
3. GOZORA Vladimír (2000): Determinanty nerovnovážneho stavu na trhu potravín, In: Zborník Aktuálne problémy agrárneho trhu, Nitra 2000, s. 18, ISBN 80-7137-750-3
4. HUDÁK Jozef (1997): Vplyv vonkajšieho ekonomického prostredia na hospodársku prosperitu podnikateľských subjektov v PPK. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie k spoločnému výskumu „Reštrukturalizácia a revitalizácia podnikateľských subjektov v PPK“, Agrotar 1997, s. 16-24, ISBN 80-967538-5-1
5. HUDÁKOVÁ Monika (1997): Vertikálna a horizontálna mobilita vedúcich pracovníkov v poľnohospodárstve. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie k spoločnému výskumu „Reštrukturalizácia a revitalizácia podnikateľských subjektov v PPK“, Agrotar 1997, str. 83-86, ISBN 80-967538-5-1
6. KOŠČO Tibor (1997): Katastrofické riziká v poľnohospodárstve a ich riešenie. In: Zborník vedeckých prác z MVD 97, III. SPU ES Nitra, ISBN 80-71-37-437-7.

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Vladimír GOZORA, PhD., Fakulta ekonomiky a manažmentu, SPU,
Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel-fax: 037/6513 250, e-mail: Vladimir.Gozora@uniag.sk